

Sprawozdanie z działalności Muzeum Archeologicznego w Poznaniu w roku 1959

Compte-rendu de l'activité du Musée Archéologique de Poznań en 1959

DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWO-BADAWCZA

Badania terenowe

W okresie sprawozdawczym kontynuowano systematyczne badania wykopaliskowe rozpoczęte w latach poprzednich na następujących stanowiskach: w Bruszczewie, pow. Kościan, w Karceu, pow. Gostyń i w Olszynie, pow. Żary.

W Bruszczewie na stan. 2 odkryto dalsze 64 groby kultury łużyckiej z końca epoki brązu. Na dotychczas zbadanej przestrzeni zbadano ogółem 201 grobów reprezentujących szereg odmian obrządku ciałopalnego. Wiele z nich uległo znacznemu uszkodzeniu lub zniszczeniu w wyniku założenia na tym miejscu we wczesnej fazie okresu wczesnośredniowiecznego rozległej osady, która była również przedmiotem badań. W ostatnim sezonie odkryto tu 16 obiektów o charakterze mieszkalnym i gospodarczym, m. in. resztki spalonego spichrza z zawartością ok. 2 q żyta zmieszanego z pszenicą oraz rzadko spotykaną, prawie w całości zachowaną prażnicę. Badania prowadzili od 2. VI. do 15. VII. mgr St. Jasnosz i mgr Zb. Pieczyński. W Karceu na stan. 2 mgr W. Śmigielski odkrył dalsze 70 grobów kultury łużyckiej z wczesnego okresu żelaznego (Hallstatt C), m. in. grób odlewcy wyposażony w doskonałe zachowane kamienne formy odlewnicze oraz płyty kamienne, przygotowane do wyrobu nowych form. Na cmentarzu kurhanowym z III—IV okresu epoki brązu w Olszynie, stan 1 mgr T. Malinowski w okresie od 6. VII. do 14. VIII. zbadął 3 dalsze mogiły, potwierdzające wyniki uzyskane w poprzednich sezonach badawczych.

Obok powyższych stanowisk systematycznym badaniom poddano następujące nowe obiekty: w Wytomyślu, pow. Nowy Tomyśl, w Smuszewie, pow. Wągrowiec, w Rogowie, pow. Gostyń i w Górzycy, pow. Rzepin.

W Wytomyślu na stan. 3 mgr A. Lipińska zbadła 16 grobów kultury pomorskiej wczesnej epoki żelaza z wczesnego okresu przedrzymskiego. Badania te były kontynuacją prac wykopaliskowych, prowadzonych na tym miejscu przez prof. dr J. Kostrzewskiego w okresie międzywojennym i trwały od 5. VIII. do 31. VIII. Prowadzono je dzięki dotacji uzyskanej od Prezydium P.R.N. w Nowym Tomyślu. W Smuszewie na stan. 3 rozpoczęto badania osady obronnej typu biskupińskiego z wczesnego okresu żelaznego. Dotychczasowe wyniki pozwoliły

stwierdzić m. in. odmienny sposób budowy wałów obronnych i umocnień bagnistego podłoża, natomiast ślady osadnictwa z wczesnego średniowiecza wskazują na wykorzystanie obronnego charakteru tego miejsca w czasach późniejszych. Badania prowadził mgr T. Malinowski w czasie od 8. V. do 27. VI. W Rogowie mgr D. Durczewski odsłonił 12 grobów ciałopalnych ludności kultury łużyckiej z wczesnego okresu żelaznego (Hallstatt C). Wśród uzyskanego inwentarza wyróżniała się bogato reprezentowana ceramika malowana typu śląskiego. Z uwagi na brak funduszy czas trwania prac był bardzo ograniczony (od 30. IX. do 10. X.). Dłużej natomiast trwały badania wykopaliskowe na stan. 1 w Górzycy (od 3. VIII. do 3. IX.), które rozpoczęto w celu znalezienia śladów osadnictwa wczesnośredniowiecznego i średniowiecznego, związanego z istniejącą tam późniejszą siedzibą biskupów lubuskich. Na zbadanym dotychczas odcinku stwierdzono resztki zabudowań wczesnośredniowiecznych założonych na miejscu osady z okresu wpływów rzymskich. Poniżej warstw z obu tych okresów znaleziono ceramikę charakterystyczną dla kultury łużyckiej z wczesnego okresu żelaznego. W bezpośrednim sąsiedztwie badanego stanowiska znajduje się cmentarzysko z tego samego czasu. Od niego otrzymała nazwę grupa górzycza kultury łużyckiej. W pobliżu znajduje się również cmentarzysko z okresu wpływów rzymskich, na którym występowały m. in. przedmioty importowane z obszarów imperium rzymskiego. Dodać należy, że Górzycza została wytypowana do badań w wyniku poszukiwań terenowych, prowadzonych przez Muzeum Archeologiczne na tym terenie w poprzednich latach.

Z wyżej wymienionych 7 obiektów z budżetu Muzeum finansowane były badania w Bojanowie Starym i w Olszynie. Prace na pozostałych stanowiskach możliwe były dzięki dotacjom prezydiów P. R. N. w Nowym Tomyślu, Wągrowcu, Gostyniu i Ślubicach, które tym samym dały wyraz zrozumieniu znaczenia tego rodzaju prac dla poznania najdawniejszej historii swoich regionów, a w szerszym ujęciu prądziejów Wielkopolski i Ziemi Lubuskiej.

W badaniach wykopaliskowych na wymienionych obiektach, poza wspomnianymi kierownikami prac, wzięli udział prawie wszyscy pracownicy naukowcy Muzeum oraz personel naukowo-techniczny. Ponad to zatrudnieni byli także pracownicy Instytutu Historii Kultury Materialnej P.A.N. (np. w Smuszewie). Na kilku badanych stanowiskach odbywali obowiązk-

kowe praktyki również studenci archeologii Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu (np. w Olszynie).

W ramach doraźnych badań ratunkowych zabezpieczono w okresie sprawozdawczym następujące zespoły: grób ciałopalny kultury łużyckiej w Psarskim, pow. Śrem (mgr D. Durczewski); inwentarz dwóch grobów tej samej kultury w Ostrowie Kaliskim, pow. Kalisz (mgr D. Durczewski); zawartość trzech grobów kultury łużyckiej z końca epoki brązu w Piotrowie, pow. Śrem (mgr St. Jasnosz i mgr Zb. Pieczyński); groby kultury pomorskiej (stan. 1) i osadę wczesnośredniowieczną (stan. 2) w Ostrowie-Krępie, pow. Ostrowo (mgr D. Durczewski) oraz osadę wczesnośredniowieczną w Ostrowie Wlkp. (mgr D. Durczewski).

Pokażną liczbę nowych stanowisk ustalono w ramach prowadzonych badań powierzchniowych. Poszukiwania te objęły 71 miejscowości na terenie 15 powiatów: aleksandrowskiego (Adolfin, st. 1); chodzieskiego (Laskowo, st. 1; Nadolniki, st. 1; Sypniewo, st. 1, 2, 3, 4); konińskiego (Babia, st. 1); Barczygłów, st. 1, 2, 3); Barłogi, st. 1; Biskupice, st. 1; Celinowo, st. 1; Chorzeń, st. 1, 2; Czyżew, st. 1, 2, 3, 4, 5, 6; Główniew, st. 1, 2; Kaliska, st. 2; Kaszuba (osada), st. 1; Kazimierz Biskupi, st. 1, 2, 3; Kijowiec, st. 1; Kleczew, st. 1, 2, 3; Kragola, st. 1, 2, 3, 4, 5; Królików, st. 1, 2; Krzyszka, st. 1, 2; Kuchary Kościelne, st. 1, 2; Lisiec Wielki, st. 1, 2; Mielnica Mała, st. 1; Mrówki, st. 1; Ostrówek, st. 1, 2, 3; Połazniki Nowe, st. 1; Rozтока, st. 1, 2; Rumin, st. 1—13; Skulsk, st. 1; Sławsk, st. 1; Stare Miasto, st. 1—19; Szyszynek, st. 1; Szyszyńskie Holendry, st. 1, 2, 3, 4; Ślesin, st. 1; Święcia, st. 1, 2, 3; Świętne, st. 1, 2; Węglewskie Holendry, st. 1, 2, 3, 4; Żółwiniec, st. 2, 3); kościańskiego (Barchlin, st. 2; Sławie, st. 1, 2, 3); leszczyńskiego (Brenno, st. 1; Łoniewo, st. 1); międzychodzkiego (Chorzepowo, st. 1; Kobylarnia, st. 1; Lutomek, st. 1; Mierzynek, st. 1, 2; Radgoszcz, st. 1, 2, 3, 4, 5, 6; Zatam Nowy, st. 2); Poznania-Staroleki (st. 3); szubińskiego (Wąsosz — Babia Gać, st. 7); śremskiego (Czmoniec, st. 1, 2, 3, 4, 5; Jaszkowo, st. 1, 2, 3; Krajkowo, st. 1, 2; Łączyn, st. 1; Niesłabin, st. 1; Orkowo, st. 1, 2; Śrem, st. 1); tureckiego (Goszczanów, st. 2; Kuny, st. 1; Rzęzawy, st. 1); wągrowieckiego (Kaliszany, st. 1; Kobylec, st. 1; Oporzyn, st. 1, 2); wołszyńskiego (Osłonino, st. 1; Wąsosz, st. 1); i żnińskiego (Dobrylewo, st. 2; Jaroszewo, st. 2, 8; Redczyce, st. 1; Sobiejuchy, st. 1).

W sumie przeprowadzono badania na 168 stanowiskach, które dostarczyły 255 pozycji inwentarza na ogólną liczbę 308. Pozostałe 53 pozycje pochodzą z darów. Znaczną ilość stanowisk uzyskano w ramach systematycznych badań powierzchniowych, przeprowadzonych na terenie pow. konińskiego na zlecenie tamtejszego Komitetu Millennium (94 stanowiska). Uzyskany materiał pozwolił na podjęcie opracowania historii starożytnego osadnictwa w rejonie pow. konińskiego, należącego do liczby powiatów, słabiej zbadanych pod względem archeologicznym. Badania były kontynuacją rozpoczętej w latach ubiegłych systematycznej penetracji, obejmującej 5 wschodnich powiatów Wielkopolski. Badania pod kierunkiem doc. dr B. Kostrzewskiego przeprowadzono w czasie

od 13. X. do 22. X. i udział w nich wzięli: mgr A. Lipińska, mgr E. Naumowiczówna, mgr M. Piaszykówna, mgr D. Durczewski, mgr St. Jasnosz, Fr. Maciejewski, mgr T. Malinowski, mgr Zb. Pieczyński i mgr W. Śmigielski.

Pracownicy naukowemu Muzeum wzięli udział również w badaniach powierzchniowych obejmujących tzw. Wały Śląskie w woj. zielonogórskim, zorganizowanych i sfinansowanych przez Woj. Konserwatora zabytków archeologicznych i dział archeologiczny Muzeum Okręgowego w Zielonej Górze. Poczynione w czasie tych badań obserwacje i pomiary stały się podstawą dla opracowania problematyki interesujących obiektów strategicznych, jakimi są wspomniane Wały, a uzyskane materiały archeologiczne wzbogaciły zbiory tamtejszego muzeum. Udział w badaniach powierzchniowych oraz prowadzenie przez Muzeum Archeologiczne w Poznaniu prac wykopaliskowych w Górzycy, w pow. rzepińskim traktowany był jako realna pomoc dla działu archeologicznego Muzeum Okręgowego w Zielonej Górze w ożywieniu, coraz lepiej rozwijających się archeologicznych prac badawczych w rejonie środkowego Nadodrza.

Prace wewnątrz-muzealne

W okresie sprawozdawczym inwentarz zabytków powiększył się ogółem o 308 pozycji, z czego 53 stanowiły dary. Depozytów i rewindykacji nie zanotowano. Ofiarodawcami byli: H. Balicki — Puszczykówko (1)¹, Dobrogowska — Poznań (1), mgr E. Dzieciołowski — Poznań (1), T. Drzewiecki — Władysławów, pow. Turek (1), S. Furmaniak — Sławie, pow. Kościan (2), B. Gawrońska — Poznań (1), E. Górny — Sławie, pow. Kościan (1), Fr. Grys — Sławie, pow. Kościan (5), J. Jagodziński — Gołaszyn, pow. Oborniki (1), kpt. R. Jankowski — Poznań (1), mgr St. Jasnosz — Poznań (1), T. Kaźmierczak — Wilkowo Polskie, pow. Kościan (1), W. Kędziński — Binkowo, pow. Śrem (1), T. Kiczka — Jabłonowo, pow. Chodzież (2), J. Kloskowski — Wałcz (2), M. Kobusiewicz — Poznań (3), Koło PTTK — Dobrzyca, pow. Pleszew (1), A. Kopka — Poznań (1), T. Kowalczyk — Sławie, pow. Kościan (1), Fr. Kowalski — Budziszewko, pow. Oborniki (1), K. Kozubski — Sławie, pow. Kościan (1), S. Kuć — Dakowy Mokre, pow. Nowy Tomysł (3), mgr A. Lipińska — Poznań (1), A. Lis i G. Świerczyński — Poznań (1), S. Marczak — Cielce, pow. Turek (2), Z. Muszyński — Pecno, pow. Śrem (1), Fr. Nagler — Jasne Pole, pow. Krotoszyn (1), B. Nawrocki — Myjomyce, pow. Kępno (1), L. Nowak — Sławie, pow. Kościan (1), K. Popiół — Pecno, pow. Śrem (1), A. Siwiński — Warszawa (1), J. Stanicka — Mrowino, pow. Poznań (1), Szkoła Podstawowa w Damasławku, pow. Wągrowiec (1), mgr A. Wędzki — Poznań (8), H. Wypychalski — Dąbie, pow. Koło (1), Wydział Kultury PRN w Ostrowie Wlkp. (1), B. Zieliński — Przemęt, pow. Wolsztyn (1), J. Ziemniak — Żychlin, pow. Konin (1).

Katalog kartkowy zabytków

uzupełniono 494 nowymi pozycjami. Rozpoczęto stosowanie wklejania zdjęć na miejsce rysunków, przede

wszystkim w odniesieniu do ceramiki. W dalszym ciągu prowadzony był katalog rzeczowy (kulturowy) zabytków oraz katalog rzeczowy negatywów. Pracami tymi zajmowali się mgr A. Lipińska, mgr M. Zeylandowa i M. Kobusiewicz.

Szczupłość pomieszczeń magazynowych zyskała nieco w wyniku przekazania do Muzeum Okręgowego w Zielonej Górze zabezpieczonych w okresie powojennym zbiorów poniemieckich z terenu Ziemi Lubuskiej. Niemniej trudności braku pomieszczeń istnieją w dalszym ciągu i duża liczba uzyskiwanych materiałów podczas własnych prac nie może być magazynowana w odpowiedni sposób. Po przeprowadzeniu dokładnej inwentury skarbów i przedmiotów wykonanych z kruszców szlachejnych, umieszczono je w specjalnie do tych celów wykonanej i zabezpieczonej szafie, którą ustawiono w pomieszczeniu ogniotrwałym. Uporządkowano także zbiory znajdujące się w piwnicach muzealnych i umieszczono je w odpowiednich magazynach. Ogólną opiekę nad zbiorami sprawował nadal mgr St. Jasnosz, natomiast poszczególnymi magazynami opiekowali się pracownicy naukowcy, wymienieni w poprzednich sprawozdaniach. Wiele zabytków wypożyczono różnym placówkom organizującym tematyczne wystawki w związku z przygotowaniem obchodów Tysiąclecia. Ze zbiorów muzealnych korzystali nie tylko pracownicy pokrewnych placówek i instytucji archeologicznych w kraju, ale były one także przedmiotem zainteresowania szeregu uczonych zagranicznych. M. in. Muzeum odwiedzieli następujący archeolodzy i przedstawiciele pokrewnych nauk: z Anglii — prof. dr H. J. Plenderleith (Londyn); z Belgii — prof. dr G. Lorphèvre (Bruksela); z Bułgarii — dr M. Mawrodinowa i prof. dr M. Milczew (Sofia); z Czechosłowacji — prof. dr Tichelka (Brno), dr M. Buchwaldek (Praga); z Francji — dr G. Dubey (Marsylia); z Holandii — dr P. Glazema (Amersfoort-Amsterdam); z Jugosławii — prof. dr B. Gavella (Belgrad), dr Z. Dolinar (Ljubljana); z Niemieckiej Republiki Demokratycznej i N. R. Federalnej — dr prof. dr Fr. Schlette i dr Th. Voigt (Halle/S.), dr G. Mortensen (Getynga); ze Stanów Zjednoczonych A. P. prof. dr M. Gimbutas (Cambridge), prof. dr B. Malkin (Minneapolis); ze Szwecji — prof. dr M. Stenberger, dr U. Silven i dr I. Zettelberg (Uppsala); z Węgier — dr G. Alföldi i dr I. Holl (Budapeszt) i dr P. J. Nagy (Debreczen).

Ponadto Muzeum odwiedziła wycieczka studentów archeologii Uniwersytetu w Halle-Saale, następnie grupa studentów angielskich oraz uczestnicy Międzynarodowej Konferencji w sprawie początków rzemiosł i miast w Polsce.

W końcu wspomnieć należy, że zbiory muzealne służyły również jako materiał do ćwiczeń prowadzonych ze studentami przez Katedrę Archeologii i Katedrę Historii Sztuki Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu.

Inne prace naukowe

Obok zajęć wewnątrz-muzealnych i prac terenowych pracownicy naukowcy przygotowali do druku szereg publikacji, które ukazały się w roczniku muzealnym i w innych wydawnictwach. W okresie

sprawozdawczym w druku ukazały się następujące prace:

Armon Witold:

— *Bibliografia prac obcych dotyczących archeologii Polski z lat 1945—1956*, „Przegląd Archeologiczny”, t. XI: 1959, s. 162—165.

— *Kazimierz Moszyński (Wspomnienie pośmiertne)*, „Z otchłani wieków”, t. XXV: 1959, s. 200—201.

Durczewski Dobromir:

— *Wczesnośredniowieczna osada w Ostrowie Wlkp.*, „Fontes Archaeologici Posnanienses”, t. X: 1959, s. 317—319.

Jasnosz Stanisław:

— *Nowe stanowiska archeologiczne w północno-wschodniej części Wielkopolski*, „Fontes Archaeologici Posnanienses”, t. X: 1959, s. 307—308.

— *Prace wykopaliskowe na dziedzińcu Pałacu Górków w Poznaniu*, „Fontes Archaeologici Posnanienses”, t. X: 1959, s. 319—320.

— *Wymysłowo, arr. de Gostyń*, „Inventaria Archaeologica”, Pologne, fasc. III, pl. 23—24, Warszawa 1959.

— *Z badań ratowniczych w Ostrowązu w pow. konińskim*, „Przegląd Archeologiczny”, t. XI: 1957—1958, Poznań—Wrocław 1959, s. 105—110.

— *Opowieść niemego zabytku*, „Z otchłani wieków”, t. XXV: 1959, s. 271—273.

— *Uroczystości jubileuszowe Muzeum Archeologicznego w Poznaniu*, „Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk”, nr 49: 1957, Poznań 1959, s. 156—159.

— *Prof. dr Józef Kostrzewski*, „Kronika m. Poznania”, 1959, s. 64—66.

Kostrzewski Bogdan:

— *Nie trwońmy dorobku archeologów*, tyg. „Niedziela”, r. I: 1959, nr 45.

— *Sprawozdanie z działalności Muzeum Archeologicznego w Poznaniu w latach 1957—1958*, „Fontes Archaeologici Posnanienses”, t. X: 1959, s. 287—302.

Lipińska Aleksandra:

— *Wykaz zabytków Muzeum Archeologicznego w Poznaniu w latach 1942—1944*, „Fontes Archaeologici Posnanienses”, t. X: 1959, s. 243—255.

Maciejewski Franciszek: zob. Śmigieński W.

Malinowski Tadeusz:

— *Jama wczesnośredniowieczna w Poznaniu—Wildzie*, „Sprawozdania Archeologiczne”, t. V, Wrocław—Kraków 1959, s. 169—171.

— *O badaniach cmentarzyska sprzed około 3 tysięcy lat w Olszynie w pow. żarskim*, Żary 1959, 19 s.

— *Muzeum Archeologiczne w Poznaniu (barwny prospect)*, Poznań 1959, 16 s.

— *Badania archeologiczne na cmentarzysku kultury łużyckiej w Olszynie w pow. żarskim w 1956 r.*, „Fontes Archaeologici Posnanienses”, t. X: 1959, s. 106—125.

— *Użytkowanie zwierząt w pradziejach ziem polskich*, „Przegląd Hodowlany”, R. XXVII, nr 10, Warszawa 1959, s. 2—7.

— *O wczesnośredniowiecznych praznizach w Polsce*, „Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk”, nr 51: 1959, s. 270—272.

- *Wczesnośredniowieczne prątnice w Wielkopolsce*, „Przegląd Archeologiczny”, t. XI: 1959—1958, Poznań—Wrocław 1959, s. 68—80.
 - *Bibliografia archeologii Polski za lata 1952—1953*, „Przegląd Archeologiczny”, t. XI: 1957—1958, Poznań—Wrocław 1959, s. 117—129.
 - Naumowicz Eliza:**
 - *Cmentarzysko kultury łużyckiej w Dębówcu w pow. wolsztyńskim*, „Fontes Archaeologici Posnanienses”, t. X: 1959, s. 161—200.
 - *Co przyniosły badania na Chełmskiej Górze w pobliżu Koszalina*, „Głos Koszaliński” z 10. VIII. 1959.
 - *Łopata archeologa odsłania tajemnice Chełmskiej Góry pod Koszalinem*, „Słowo Powszechne” z 11. VIII. 1959.
 - *Plony minionego sezonu wykopaliskowego*, „Z otchłani wieków”, t. XXV: 1959, s. 333—335.
 - Pawłowska Zofia:**
 - *Wycieczki szkolne na wystawie Muzeum*, „Z otchłani wieków”, t. XXV: 1959, s. 333—335.
 - Piaszykowska Mieczysława:**
 - *Nowe nabytki Działu Przedhistorycznego Muzeum Wielkopolskiego w latach 1938—1939*, „Fontes Archaeologici Posnanienses”, t. X: 1959, s. 229—242.
 - *Zabytki z Woli Zadąbrowskiej w pow. tureckim*, „Fontes Archaeologici Posnanienses”, t. X: 1959, s. 313—317.
 - Pieczyński Zbigniew:**
 - *Cmentarzysko wczesnośredniowieczne w Strzelnie, w pow. mogileńskim*, „Przegląd Archeologiczny” t. XI: 1957—1958, Poznań—Wrocław 1959, s. 80—87.
 - *Bojanowo Stare*, arr. de Kościan, „Inventaria Archaeologica”, Pologne, Fasc. III, pl. 19, 1—2, Warszawa 1959.
 - Śmigieński Wojciech:**
 - *Bibliografia prahistorii Polski za lata 1954—1956*, „Przegląd Archeologiczny”, t. X: 1957—1958, Poznań—Wrocław 1959, s. 129—159.
 - *Wykaz nabytków Muzeum Archeologicznego w Poznaniu w latach 1956—1957*, „Fontes Archaeologici Posnanienses”, t. X: 1959, s. 256—286.
 - (i F. Maciejewski), *Cmentarzysko kultury łużyckiej w Radnicy, w pow. krosnieńskim (Krosno/O.)*, „Fontes Archaeologici Posnanienses”, t. X: 1959, s. 309—313.
 - Zeylandowa Maria:**
 - *Cmentarzysko kultury łużyckiej w Przyborowie w pow. Nowa Sól*, „Fontes Archaeologici Posnanienses”, t. X: 1959, s. 143—151.
 - *Znaleziska z młodszej epoki kamiennej*, „Fontes Archaeologici Posnanienses”, t. X: 1959, s. 309.
- W ciągu okresu sprawozdawczego pracownicy naukowemu Muzeum uczestniczyli w ogólnokrajowych sesjach, zjazdach i konferencjach naukowych organizowanych przez Instytut Historii Kultury Materialnej PAN, Zarząd Muzeów i Ochrony Zabytków, Polskie Towarzystwo Archeologiczne oraz pokrewne instytucje naukowe. Brali również aktywny udział w posiedzeniach naukowych Zakładu Archeologii Polski IHKM PAN, miejscowego Oddziału PTA

i Komisji Archeologicznej Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

W ramach wyjazdów zagranicę w drodze wymiany personalnej, spośród pracowników Muzeum wyjechali do Niemieckiej Republiki Demokratycznej — mgr St. Jasnosz w celu zapoznania się z naukowymi zbiorami muzeów w południowej części tego kraju oraz B. Kubiak dla zaznajomienia się z organizacją i wyposażeniem technicznym tamtejszych muzeów. Ponad to mgr A. Lipińska podczas prywatnego wyjazdu do ZSRR poznała większe muzea i ich zbiory archeologiczne.

Archiwum

Duża ilość systematycznych badań powierzchniowych wymagała stałego uzupełniania a także zakładania nowych teczek archiwalnych. Miało to miejsce szczególnie w odniesieniu do woj. zielonogórskiego, którego ilość teczek miejscowości wzrosła o dalsze 78. Zawartość ich uzupełniono ponadto wiadomościami z publikacji monograficznych. (np. E. Konik: Śląsk starożytny a imperium rzymskie), oraz materiałem skopiowanym w archiwum archeologicznym Muzeum Regionalnego w Międzyrzeczu. Na bieżąco skorygowano teczkę według często zachodzących zmian administracyjnych poszczególnych powiatów. Kontynuowano tłumaczenia akt archiwalnych sprzed I wojny światowej i z okresu okupacji niemieckiej, przenosząc zawarte w nich wiadomości w języku niemieckim do nowo zredagowanych formularzy.

Do archiwum map zakupiono w Centralnym Urzędzie Geodezyjnym 24 mapy topograficzne w skali 1 : 25 000. 28 map w skali 1 : 100 000 ofiarował Instytut Geograficzny Uniwersytetu im. A. Mickiewicza. Z inwentarza map wycofano 40 nieaktualnych, głównie administracyjnych map poniemieckich. Nad całością prac archiwalnych opiekę sprawował mgr W. Śmigieński.

Biblioteka

W okresie sprawozdawczym księgozbiór Muzeum liczył ogółem 11 695 pozycji², w tym 3913 dzieł, 2302 odbitki i 5480 tomów czasopism. W ciągu 1959 r. przybyło 608 nowych pozycji, z czego w drodze wymiany — 401, zakupiono — 95 otrzymano w darze — 50. 62 pozycje nabyto inną drogą (prenumerata, wydawnictwa własne itp.). Oprawiono 176 tomów. Ponadto w trosce o uaktualnienie układu czasopism i łatwiejszego korzystania przeprowadzono kontrolę stanu całego księgozbioru i zreorganizowano dział czasopism (wg układu alfabetycznego).

Wymiana wydawnictw obejmuje obecnie 185 placówek, w tym 16 krajowych i 169 zagranicznych. Nowe kontakty wymienne nawiązano z następującymi instytucjami:

Chińska Republika Ludowa

1) The Library of Academia Sinica — Pekin

Czechosłowacja

2) Severočeské Museum — Liberec

3) Zakladni Knihovna ČSAV — Praha

Jugosławia

4) Narodnot Muzej — Ochrid

5) Zavicajni Muzej — Tuzla

Kuba

- 6) Dr M. Rivera de la Calla, Universidad Central—
Santa Clara

Meksyk

- 7) Instituto de Historia, Torre de Humanidades
Ciudad Universitaria — Mexico—City

Niemiecka Republika Demokratyczna

- 8) Deutsche Akademie der Wissenschaften, Institut für griechisch-römische Altertumskunde — Berlin
9) Deutsche Staatsbibliothek — Berlin
10) Institut für Ur- und Frühgeschichte der Universität — Halle/S.
11) Institut za serbski ljudospyt — Budysin—Bautzen

Niemiecka Republika Federalna

- 12) Institut für Ur- und Frühgeschichte der Universität — Erlangen
13) Rheinisches Museum — Trier

Stany Zjednoczone A. P.

- 14) University of Alaska College — Alaska

Węgry

- 15) Szanto Kovacs Muzeum — Miskolc
16) Hermann Otto Muzeum — Oroshaza

Z. S. R. R.

- 17) Moldavskij Filial Akademii Nauk SSSR — Kisziniev
18) Eesti NSV Teaduste Akademia — Tallin

Książki przekazane do biblioteki Muzeum w charakterze darów pochodzą od następujących osób: dr G. Alföldy — Budapeszt (1)³, inż. G. Zieliński — Tel Aviv (1), mgr St. Jasnosz — Poznań (1), prof. dr K. Jażdżewski — Łódź (1), mgr M. Klichowska — Poznań (1), doc. dr B. Kostrzewski — Poznań (5), prof. dr J. Kostrzewski — Poznań (9), prof. dr K. Krysiak — Warszawa (1), mgr L. Łuka — Gdańsk (2), mgr A. Łukowa — Gdańsk (1), ks. dr W. Łęga — Sopot (1), mgr T. Malinowski — Poznań (4), Prezydium Rady Narodowej m. Poznania (1), mgr J. Olczak — Poznań (4), mgr inż. J. Piaskowski — Kraków (7), mgr T. Wiślański — Poznań (1), mgr J. Wojtasik — Szczecin (1), doc. dr F. Wokroj — Poznań (1), mgr L. Zajdlówna — Szczecin (1), prof. dr M. Znamierowska — Prüfferowa — Toruń (1), W. Ziemacki — Koło (3).

W ramach prac inwentaryzacyjno-katalogowych wpisano do inwentarza księgozbioru 214 pozycji (od nr 5942 do 6156). Uzupełniono również nowymi nabytkami alfabetyczny katalog kartkowy dzieł, odbitek i czasopism oraz katalog rzeczowy dzieł i odbitek, zawierający 471 haseł i liczący 15.673 pozycje. W wyniku uzyskania w czerwcu 1959 r. drugiego etatu dla biblioteki, który objęła Z. Smoleńniowa, można było przystąpić do kontynuacji alfabetycznego katalogu kartkowego prac i artykułów zawartych w czasopismach. Katalog ten obejmował w końcu okresu sprawozdawczego 6.762 pozycje.

Ilustracją działalności biblioteki są podane niżej liczby. Liczba czytelników wyniosła 165 osób, nie wliczając w to korzystających z biblioteki pracowników Muzeum. Odwiedzin w czytelni zanotowano 388, przy czym należy wziąć pod uwagę, że nie wszyscy dopełniali obowiązku wpisywania się do książki obecności

Na miejscu korzystano z 3.872 książek a poza obręb biblioteki wypożyczono 741 tomów. W celu ułatwienia dostępu i zapoznania się z nadsyłanymi książkami utworzono tzw. półkę nowości, na której najświeższe pozycje pozostają przez pewien czas do chwili włączenia ich do odpowiednich działów księgozbiorów. Sporządzono nowe kasety dla kart katalogowych i kart wymiany, wydrukowano nowe karty wymiany, monity i formularze wysyłkowe. Personel biblioteki składa się z dwóch osób, przy czym kierownikiem jest nadal mgr W. Armon a ogólną opiekę sprawuje doc. dr B. Kostrzewski.

Pracownie pomocniczo-naukowe

W pracowni rekonstruktorskiej wykonano 753 całkowitych lub częściowych rekonstrukcji ceramiki, której dostarczyły systematyczne i rutynowe badania wykopaliskowe w Bojanowie Starym, Cerekwicy, Karcu, Kotowie, Rogowie, Smuszewie i Topoli Wielkiej. Ponad to zrekonstruowano kilkanaście naczyń dla Muzeum Regionalnego w Koninie oraz kontynuowano lepienie ceramiki z cmentarzyska kultury łużyckiej w Laskach. Te ostatnie prace wykonuje się na zlecenie Prezydium P.R.N. w Kępnie.

Personel pracowni kierowanej przez W. Ratajczaka składał się w r. 1959 z J. Judzińskiego, W. Kłosowskiego oraz praktykantów Wł. Dziamskiego i K. Nowaka.

W pracowni konserwatorskiej poddano zabiegom konserwatorskim ok. 150 przedmiotów metalowych uzyskanych podczas własnych badań. Oprócz tego w pracowni wykonywano zlecenia dla muzeów w Kaliszu i Koninie oraz, podobnie jak w latach ubiegłych, także dla Ekspedycji Wykopaliskowej w Międzyrzeczu. Funkcję konserwatora pełnił K. Parzyński, którego pomysły racjonalizatorskie pozwoliły nie tylko na sprawniejsze wykonywanie zabiegów ale przyczyniły się również do oszczędności w materiale.

Z uwagi na zbyt ograniczone możliwości pracowni konserwatorskiej w jej obecnej postaci, przewiduje się w roku następnym zatrudnienie chemika i wyposażenie pracowni w aparaturę odpowiadającą współczesnym wymaganiom.

W okresie sprawozdawczym utworzono osobną pracownię modelarską (ryc. 1). Konieczność utworzenia takiej pracowni wynikała z dużego zapotrzebowania na wszelkiego rodzaju modele i kopie wykorzystywane dla urządzania nowych wystaw organizowanych przez liczne muzea, szkoły, domy kultury itp. w okresie obchodów Tysiąclecia. W zakresie tych prac wykonano 51 modeli i kopii, w tym 30 w gipsie, 16 w drewnie i 5 w metalu, dla własnych ekspozycji oraz m. in. dla wystaw archeologicznych w muzeach okręgowych w Białymstoku i Gdańsku i dla Muzeum Historycznego w Poznaniu. Pracownią kierował W. Bromski.

Planowana w okresie ubiegłym modernizacja pracowni fotograficznej została w zasadzie zrealizowana, dzięki dotacji udzielonej na ten cel przez Miejski Komitet S.F.O.S. Z funduszy tych zakupiono szafkową suszarkę elektryczną dla filmów

i klisz, podobną suszarkę do odbitek, aparat statywowy 13×18, aparat „Practisix”, elektronową lampę błyskową, zegar naświetleniowy, statywy, powiększalniki itp. (ryc. 2). Niezależnie od zakupu nowego sprzętu, odświeżono i wyremontowano starszą aparaturę i pomieszczenia pracowni. Rozpoczęto przygotowania pracowni do podjęcia prób w zakresie wykonywania przeźroczy i zdjęć kolorowych. W okresie sprawozdawczym wykonano 1.741 zdjęć i reprodukcji, 7.221 odbitek i powiększeń. Inwentarz nega-

i wczesnorzymskiego; następnie opracowanie badań metaloznawczych wyrobów żelaznych z kilku hal-sztackich cmentarzysk Wielkopolski (J. Piaskowski). Poza tym tom zawiera opracowania kilku cmentarzysk kultury łużyckiej: w Olszynie pow. Żary (T. Malinowski), w Sycynie pow. Oborniki (St. Tabaczyński), w Przyborowie pow. Nowa Sól (M. Zeylandowa), w Jeżykowie pow. Mogilno (T. Wiślański) i w Dębówcu pow. Wolsztyn (E. Naumowiczówna). Dalszy ciąg tomu zawiera wykaz nabytków Muzeum

Pracownia modelarska

Fot. Z. Ratajczak

tywów powiększył się o 1.313 pozycji i przedstawia się obecnie imponującą cyfrą wynoszącą 14.404 pozycje. Personel pracowni składał się z dwóch osób: kierownika Z. Ratajczaka i Cz. Czuba.

Nadzór nad pracowniami techniczno-naukowymi sprawowała mgr M. Piaszykowa a nad pracownią fotograficzną mgr A. Lipińska.

Wydawnictwa

W druku ukazał się bogato ilustrowany X tom rocznika „*Fontes Archaeologici Posnanienses*”, obejmujący 40 arkuszy wydawniczych. Z ważniejszych pozycji zamieszczonych w tym tomie wymienić należy publikację materiałów ze Strzelc w pow. mogileńskim (T. Wiślański), gdzie odkryto m. in. osadę kultury ceramiki wstęgowej, grobowce kultury amfor kulistych i bogatą osadę z okresu późnolateńskiego

Archeologicznego (M. Piaszykowa, A. Lipińska, W. Śmigielski) i sprawozdanie z działalności Muzeum (B. Kostrzewski) i oddziału w Gnieźnie (G. Mikołajczykówna). Począwszy od tomu X wprowadzono również nowy dział pt. Nowe odkrycia, zawierający krótkie opracowania ciekawszych, bieżących odkryć archeologicznych.

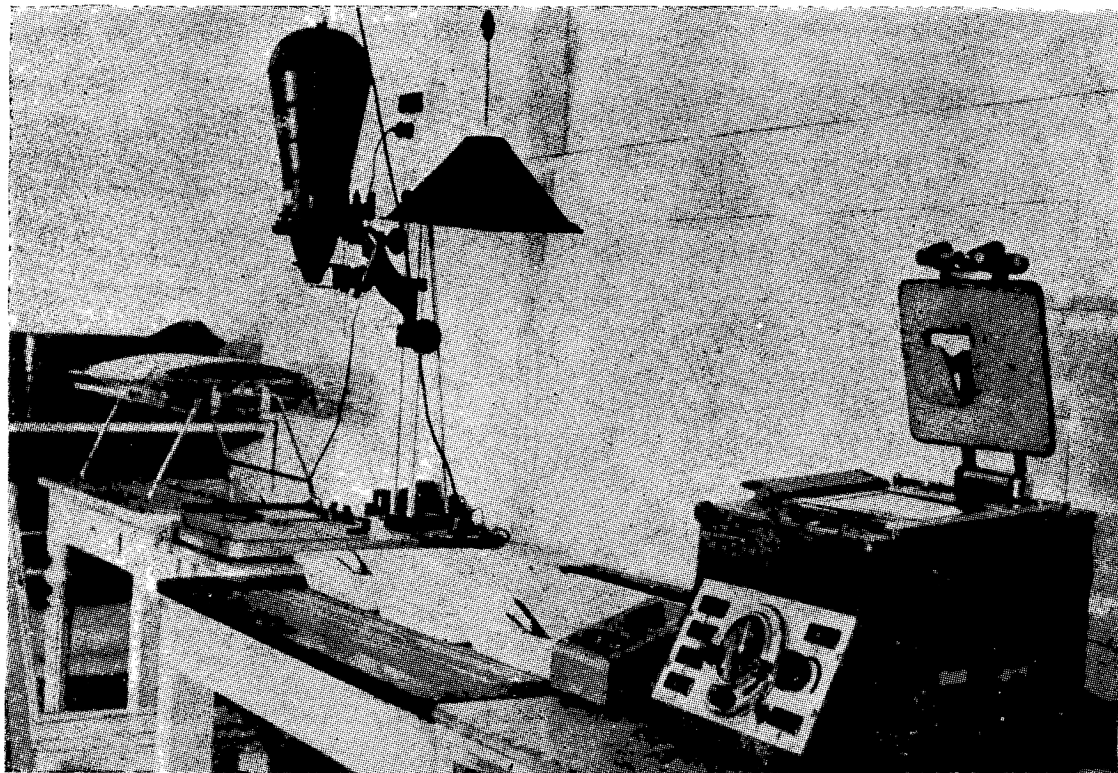
Z okazji 25-lecia rozpoczęcia prac wykopaliskowych w Biskupinie redakcja poświęciła X tom rocznika prof. dr Zdzisławowi Adamowi Rajewskiemu, długoletniemu kierownikowi prac badawczych w Biskupinie, któremu obiekt ten zawdzięcza swe czołowe stanowisko i znaczenie. Skromna uroczystość wręczenia tomu odbyła się 19. XI. 1959 r. Rocznik ten był zarazem ostatnim tomem redagowanym przez swego założyciela prof. dr J. Kostrzewskiego. Redakcję dalszych tomów przejął obecny dyrektor Muzeum doc. dr B. Kostrzewski.

In⁴ pozycję wydawniczą stanowi barwny, udany

prospekt informacyjny zawierający krótką historię Muzeum Archeologicznego i jego zbiorów w języku polskim, francuskim, angielskim i niemieckim oraz wybór zdjęć cenniejszych zabytków z terenu Wielkopolski. Prospekt przeznaczony jest głównie dla zwiedzających Muzeum gości zagranicznych a także zostanie rozpowszechniony podczas Międzynarodowych Targów Poznańskich. Autorem opracowania był T. Malinowski, szatę graficzną wykonał artysta-grafik E. Rosik z Poznania.

ceń dla zorganizowania wystaw okresowych. Drobna rekompensatę tego braku stanowiła witryna przy ul. Fredry, w której kontynuowano cykl ekspozycyjny pt. „Na progu Millennium”. W roku 1959 wystawiono plansze z materiałem ilustracyjnym i zabytkowym z Gieczy i Ostrowia Lednickiego. W gablotce na gmachu Muzeum przedstawiono na ilustrowanych planszach następujące tematy: Tysiącletnie trzewiczki i Najstarsze monety w Polsce.

Poza tym w gmachu Rady Narodowej m. Poznania

Laboratorium fotograficzne

Fot. Z. Ratajczak

DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWO-OŚWIATOWA

Obok prac naukowo badawczych, prowadzono działalność oświatową w formie oprowadzań po wystawie stałej, wykładów, kursów i konferencji. Na wystawie stałej nie przeprowadzono żadnych zasadniczych zmian oprócz drobnych uzupełnień, np. zamiast zdjęcia figurki glinianej z Deszczna w pow. gozrowskim wystawiono jej kopię, uzyskaną z Museum der Vorgeschichte w Halle/S. Ogółem wystawę zwiedziło 18.589 osób, w tym wycieczek 385. W odniesieniu do roku poprzedniego liczba zwiedzających wzrosła o 1028 osób a liczba wycieczek o 54. Większość zwiedzających (72,9%) stanowiła młodzież szkolna, z którą pracownicy działu oświatowego wzgl. nauczyciele przeprowadzali na wystawie lekcje z programu nauczania historii bądź w formie przygotowania do właściwej lekcji, lub też w celu pogłębienia omówionego już zagadnienia.

Z uwagi na rozpoczęcie w r. 1960 obchodów Tysiąclecia przystąpiono do opracowania wystawy objażdowej pt. „Wielkopolska przed 10 wiekami w świetle źródeł archeologicznych”.

W dalszym ciągu daje się odczuwać brak pomieszczeń dla zorganizowania wystaw okresowych.

Drobna rekompensatę tego braku stanowiła witryna przy ul. Fredry, w której kontynuowano cykl ekspozycyjny pt. „Na progu Millennium”. W roku 1959 wystawiono plansze z materiałem ilustracyjnym i zabytkowym z Gieczy i Ostrowia Lednickiego. W gablotce na gmachu Muzeum przedstawiono na ilustrowanych planszach następujące tematy: Tysiącletnie trzewiczki i Najstarsze monety w Polsce.

Poza tym w gmachu Rady Narodowej m. Poznania

urządzono małą wystawkę przedstawiającą bieżące osiągnięcia Muzeum w zakresie prac wykopaliskowych, propagandowych i wydawniczych. W Młodzieżowym Domu Kultury urządzono wystawkę pt.: Nasi najdawniejsi przodkowie — Prasłowianie, a w Żarach z okazji „Dni Żarsko-Zagańskich” wystawkę ilustrującą osiągnięcia prac wykopaliskowych w Olszynie. Z okazji Dni mgr T. Malinowski opracował wyniki badań w Olszynie w specjalnej broszurze wydanej przez tamtejsze władze powiatowe pt.: Cmentarzysko sprzed ok. 3000 lat.

Główna tematyka wykładów dotyczyła zagadnień związanych z początkami Państwa Polskiego a treść wykładów przeznaczonych dla środowisk z poza Poznania (ponad 53% ogółu słuchaczy) stanowiły pradzieje danego regionu. Dużą uwagę zespół naukowo-oświatowy poświęcał równocześnie sprawie konieczności ochrony zabytków archeologicznych. Autorami wykładów byli przede wszystkim członkowie z zespołu oświatowego, którzy wygłaszali je na wystawie stałej, w sali wykładowej a także na terenie prac wykopaliskowych (np. w Bojanowie Starym). Wykłady w klubach, świetlicach itp. ilustrowano przeźrocami, mapami i często autentycznymi

zabytkami. Zespół posługiwał się wykonanymi przez siebie mapami starożytnego osadnictwa na terenie poszczególnych powiatów. Ten środek pomocy wykorzystywany był w cyklu wykładów na rejonowych konferencjach ZNP, których odbyło się ponad 20, na kurso-konferencjach instruktorów powiatowych, opiekunów SKKT itp.

Doceniając znaczenie wycieczek jako jednej z form upowszechniania wiedzy z zakresu pradziejów zespół naukowo-oświatowy udzielał szereg porad i informacji o trasach wycieczkowych i zabytkach oraz brał udział w prowadzeniu wycieczek. Zespół udzielał także konsultacji w układaniu programów wieczornic, kominków ZHP, konkursów itp. z uwzględnieniem tematyki archeologicznej oraz informacji i materiałów do wystawek, gablot i gazetek szkolnych.

W celach popularyzacyjnych nie pominięto również *Radia i Prasy*. Doc. dr B. Kostrzewski wygłosił 2 pogadanki radiowe w tym jedna, przeznaczona dla zagranicy, poświęcona była przygotowaniom do obchodów Tysiąclecia. Do prasy podawano informacje o bieżących odkryciach wykopaliskowych, pracy w Muzeum, konieczności odbudowy pałacu Górków — przyszłej siedziby Muzeum itp. Obok informowania prasy pracownicy Muzeum sami zamieszczali artykuły prasowe o charakterze popularnym.

Zespół naukowo-oświatowy opracował również składankę pt. *Zwiedzajcie Muzeum Archeologiczne w Poznaniu*, którą rozprowadzono wśród młodzieży szkolnej i nauczycielstwa.

Duże usługi w pracy oświatowej oddawała sprzedaż własnych i obcych wydawnictw. W okresie sprawozdawczym rozsprzedano ogółem 1.712 egzemplarzy przewodników po wystawach, w tym 742 przewodniki pt. „*Pradzieje Polski Zachodniej*” i 371 egzemplarzy „*Sztuki Przedhistorycznej*”. Ponad to sprzedano 50 innych wydawnictw o tematyce archeologicznej: 4.832 pocztówki.

Wzorem lat ubiegłych zespół naukowo-oświatowy utrzymywał bardzo żywe kontakty ze szkołami wszelkiego typu, władzami i organizacjami szkolnymi. Dla przykładu wymienić tu można: Wydział Pedagogiczny Zarządu Okręgowego ZNP, Kuratorium Okręgu Szkolnego — SFOK, Ośrodek Doskonalenia Rzemiosł, Zarząd Szkolnictwa Rolniczego, Falę Harcerską a z organizacji społecznych i politycznych — Towarzystwo Rozwoju Ziemi Zachodnich, Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze i Kom. Woj. Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego. Praca zespołu naukowo-oświatowego znalazła uznanie w szeregu listów otrzymanych od wyżej wymienionych instytucji i organizacji.

Kierownictwo zespołu naukowo-oświatowego spoczywało nadal w rękach mgr Z. Pawłowskiej, której pomagała w pracy M. Dutkowska, a nad całokształtem działalności oświatowej opiekę sprawował mgr T. Malinowski. Personel wystawy stałej składał się z W. Śniatałowej i A. Świerczykowej.

ADMINISTRACJA

Kierownictwo nad całością pracy Muzeum spoczywało w ręku dyrektora doc. dr B. Kostrzewskiego, mającego do pomocy zastępców w osobach

kustosza — mgr St. Jasnosza oraz głównego inspektora muzealnego — B. Kubiaka. Roczne i okresowe plany działalności dyrekcja układała przy pomocy Kolegium Naukowego i Rady Miejskowej. Do Kolegium wchodziłi wszyscy pracownicy naukowcy. Skład Rady Miejskowej przedstawiał się następująco: przewodniczący — mgr D. Durczewski, sekretarz — A. Świerczykowa, skarbnik — B. Cieślakowa, członek — J. Aleksandrowiczowa.

Personel Muzeum łącznie z Oddziałem w Gnieźnie liczył 41 osób i składał się oprócz dyrekcji z 11 pracowników naukowych łącznie z konserwatorem zabytków archeologicznych — mgr Zb. Pieczyńskim, 2 pracowników naukowo-oświatowych, 13 pracowników technicznych, 6 pracowników administracyjnych i 6 pracowników obsługi. Ze zmian personalnych zanotować należy przyjęcie nowego kierownika pracowni fotograficznej Z. Ratajczaka i bibliotekarki Z. Smolienowej oraz odejście z dniem 31. XII. 1959 kasjerki S. Napieralskiej i pomocnika w dziale naukowo-technicznym — K. Nowaka.

Oprócz podwyżki płac pracowników, jaka nastąpiła w roku 1958, w okresie sprawozdawczym nie zaszły istotne zmiany z tym, że od 1. VIII. 9 pracowników z różnych działów otrzymało awanse do wyższych grup przewidzianych w obowiązującej siatce płac.

Sprzęt muzealny powiększył się o przekazany przez Wydział Kultury WRN barakowóz, który po przeprowadzeniu odpowiednich przeróbek wydawnie powiększył tabor wykopaliskowy. Drobne naprawy i uzupełnienia w pomieszczeniach muzealnych (roboty stolarskie i instalacyjne) wykonywano we własnym zakresie. W pracowni stolarskiej kierowanej przez W. Gromadzkiego, wykonano szereg prac dla Oddziału w Gnieźnie i do przygotowanej wystawy objazdowej.

Z przykrością należy stwierdzić, że z przyczyn niezależnych od dyrekcji, nie posunęły się prawie zupełnie naprzód prace związane z odbudową Pałacu Górków, w wyniku czego przepadły częściowo fundusze przeznaczone na ten cel w roku 1959. W rezultacie odwołania przez K. O. P. I. zatwierdzenia projektu wstępnego nie rozpoczęto odbudowy w pierwszej połowie roku. Podjęte pod koniec roku sprawozdawczego intensywne starania rokuja jednak rozpoczęcie budowy w roku następnym.

Jak wiadomo ze sprawozdania z poprzedniego roku, Muzeum Archeologiczne podlega (z wyjątkiem spraw merytorycznych) Wydziałowi Kultury przy Prezydium Rady Narodowej m. Poznania. Należy podkreślić, że władze miejskie wykazują zrozumienie potrzeb muzealnych, nie mniej — zawiadując większą ilością placówek kulturalnych — nie mogą wyłączać uwagi, ani też znaczniejszych funduszy poświęcić na rozwój działalności Muzeum, którego rodzaj i specyfika pracy odbiega od charakteru pozostałych, podległych im instytucji kulturalnych.

¹ W nawiasach podano ilość pozycji inwentarza

² Powyższa liczba jest niższa od liczby podanej w sprawozdaniu za lata 1957—1958 (por. „*Fontes Archaeologici Posnanienses*”, t. X: 1959, s. 294) ponieważ z księgozbioru wyłączono 1208 pozycji nie wiążących się z główną tematyką biblioteki Muzeum.

³ W nawiasach podano ilość ofiarowanych pozycji.